

GÖNDEREN VE HEDEF ÜLKELER AÇISINDAN ULUSLARARASI GÖÇÜN GETİRİLERİ VE KAYIPLARI

Uluslararası Göç Örgütü, göç hareketlerinin küresel ölçekte ekonomik, sosyal, siyasal ve teknolojik değişimleri etkileyen oldukça önemli bir olgu olduğunu belirtmektedir. 2019 yılı verilerine göre uluslararası göçmenlerin sayısı, 272 milyonla dünya nüfusunun %3,5'ine tekabül etmektedir. Hindistan, 17,5 milyon kişi ile en çok uluslararası göçmene sahip ülke konumunda bulunmakta olup onu, 11,8 milyon ile Meksika ve 10,7 milyon ile Çin takip etmektedir. Hindistan, göçmenlerin gelirlerinin bir kısmını evlerine gönderdiği işçi dövizleri sıralamasında da 78,6 milyar dolar ile başı çekmektedir. İşçi dövizleri açısından, Hindistan'ı sırasıyla 67,4 milyar dolar ile Çin ile 35,7 milyar dolar ile Meksika takip etmektedir.

İnsanların göç etme sebepleri arasında jeopolitik değişimler (iç karışıklık, ilhak vb.), savaşlar, yoksulluk, ekonomik durgunluk ve kötü ekonomi politikaları gibi pek çok farklı sebep sayılabilir. Göçün direkt etkilerinin tam olarak belirlenmesi, göçmenin geldiği ülke, eğitim durumu, becerileri, niteliği ve dil bilgisi gibi faktörlere göre değişiklik gösterebilir. Bu yazıda, Sovyet sonrası göç eğilimlerini de göz önünde bulundurarak uluslararası göçün, taraf ülkeler açısından getirilerini ve kayıplarını ele alacağız.

Merler, 2017'deki çalışmasında göçün ekonomik etkilerini araştırmıştır. Yazar göçün olumlu etkilerden bahsederek göçte yaşanan artışın işsizliği azalttığını ve kamu maliyesi üzerinde de olumsuz bir etkisi olmadığını belirtmektedir. Birinci nesil göçmenlerin finansal etkilerinin devletler açısından daha maliyetli olduğunu belirten yazar, ikinci neslin ise Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) olduğu gibi en güçlü ekonomi ve mali katkıda bulunanlar arasında yer aldığını savunmaktadır. Clemens vd. araştırmacılar da 2018'de yaptığı araştırma ile göçün hem bir fırsat hem de bir zorluk olduğu üzerinde durmaktadırlar. Araştırmacılar, yerli çalışanlarla benzer niteliklere sahip göçmenlerin yerli çalışanlar aleyhine olumsuz etkilerinin olduğunu, ancak daha yüksek niteliklere sahip göçmenlerin istihdam, işgücü ve piyasa açısından olumlu etkilerinin olduğunu ifade etmektedirler.

Bu şekilde yerel işgücünün belirli alanlardaki işçi açığının kapanmasına daha fazla rol oynayarak verimliliğin artırılmasına katkı sağladığını vurgulamaktadırlar. Buna ek olarak araştırmacılar, uluslararası göçün göçmenlerin daha fazla para kazanması, ailelerinin gelirlerinin artırılması ve kendi ülkelerindeki bilgi ve teknoloji aktarımına imkan sağlanması gibi üçlü bir kazanca da sebep olacağını altını çizmektedirler. Ev sahibi ülkelerin faydaları arasında ise daha yüksek gelir ve istihdam oranları, net pozitif mali etkiler ve artan yenilikler gösterilmektedir. Araştırmacılar, Türkiye'deki Suriyeli mülteciler örneğinde olduğu gibi göçmenlerin ekonomiyi girişimci, yatırımcı ve yenilikçi bireyler olarak katkıda bulunduğu hususuna da ayrıca dikkat çekmektedirler.

Genel olarak bakıldığında ise göçün en büyük kayıplarından birisinin beyin göçü olduğunda kuşku bulunmamaktadır. Bu hususta, Clemens ve Gough 2018'deki çalışmalarında ikili anlaşma formatında olan Küresel Beceri Ortaklığı tezini literatüre tanıttılar. Bu ortaklık içerisinde hedef ülke göçmenlerin geldiği ülkelere teknoloji ve

finansman yardımı sağlayarak göç öncesinde göçmenlerin gerekli becerilere sahip olmasına imkan sağlamaktadır. Böylece kabul eden ülke gereksinim duyduğu becerilere sahip göçmenleri istihdam edebilme, gönderen ülkeler ise yapılan yardımlarla beşeri sermayesini artırma imkanına sahip olmaktadır. Clemens vd. araştırmacılar, Almanya'nın bu alanda lider ülkelerden birisi olduğunu, Vietnam ve Sri Lanka'nın da dahil olduğu yurtdışına göçmen gönderen pek çok ülke ile bir dizi ortaklıklar kurduğunu belirtmektedirler. Vietnam ve Sri Lanka'dan gelen göçmenlerin içerisinde deneyimli ve beklenen niteliklere sahip hemşirelerin bulunduğu ifade edilmektedir. Küresel düzeyde önemli kabul edilebilecek diğer bir yenilikçi örnek ise 2007'de Avustralya hükümetinin Avustralya Yardımı olarak bilinen dış yardım sağlama ajansı tarafından kurulan Avustralya Pasifik Eğitim Koalisyonu'dur. Beş teknik eğitim merkezinden oluşan koalisyon, şimdiye kadar inşaat ve otomobil bakımı ve konaklama sektörü gibi mesleki alanlarda yaklaşık 12.000 kişiye eğitim vermiştir. Diğer taraftan göçün, uluslararası ticareti etkilediği de bilinen bir husustur. Genç, 2014'teki çalışmasında göçün ticareti artırdığını iddia etmektedir. Bu etkinin boyutu, gönderen ülkeye, emtia türlerine, göçmenlerin profiline ve mevcut göçmenlerin nüfusunun büyüklüğüne bağlı olduğu ifade edilmektedir. Örneğin, nitelikli veya daha eğitilmiş göçmenler, özellikle doğrudan iş ağı operasyonlarında istihdam edilmeleri halinde, ticaretin boyutunda daha büyük bir etkiye sahip oldukları görülmektedir. Bu süreç, hem gönderen ve hem de kabul eden ülke açısından olumlu değerlendirilebilir.

Çeşitli ekonomik ve siyasi nedenlerden ötürü, eski Sovyetler Birliği ülkeleri yurtdışına çok sayıda göçmen gönderen ülkeler haline gelmişlerdir. Sagynbekova'nın 2017'de yaptığı araştırmasında, yurtdışında yaklaşık 1 milyon Kırgız vatandaşının çalıştığı ve bunların da büyük bir kısmının Rusya'da bulunduğu bildirilmektedir. Bu hususla ilgili olarak Avrasya Kalkınma Bankası'nın 2013 yılındaki raporunda Kırgızistan'dan yaşanan söz konusu göçün, beyin göçüne ve iş gücünün erozyonuna sebebiyet verdiği üzerinde durulmuştur. Bunun bir sonucu olarak, ülkenin yenilikçilik ve üretim potansiyelinin azalarak kritik bir durum ile karşı karşıya kalınabileceği uyarısı da yapılmaktadır. Diğer taraftan söz konusu raporda göçün, yoksulluk ve düşük eğitim harcaması gibi sosyo-ekonomik sorunlara da neden olabileceğine de değinilmektedir. Böyle bir durumun da, Çin'den daha fazla göç alınmasına ve suç faaliyetlerinin yeniden artması ile sonuçlanabileceği yönünde görüşler ileri sürülmektedir. Çalışmanın bulguları arasında kendi ülkelerine dönen göçmen işçilerin yüzdesinin ise ekonomi üzerindeki etkilerinin belirsiz olduğu ifade edilmiştir.

2000-2018 yılları arasında Kazakistan'dan temelli olarak göç edenlerin sayısı 1.050.000 kişi iken geri dönenlerin sayısı 780.000 kişi olmuştur. Ülkeyi temelli olarak terk edenlerin sayısının 2000'lerin başında yüksek olması, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından hemen ardından daha önceki dönem ve beklentilerin bir sonucudur. Kazakistan'dan göç edenlerin çoğunluğu Rusya (%76) ve Almanya'ya (%17) giderken bu

ülkeleri %2 ile Beyaz Rusya ve %1 ile Ukrayna ve Özbekistan izlemektedir. Almanya dışında yüksek gelir sınıfında yer alan göç için tercih edilen gelişmiş ülkelerin oranı ise oldukça düşüktür. Göçmenlerin bu ülkelere göç etme trendinin artış göstermesinde ülkede yaşanan ekonomik durgunluğun da etkili olduğu dilediği görülmektedir. Kazakistan'a geri dönenler açısından ülke dağılımlarına bakacak olursak, ilk sırayı eski Sovyetler Birliği ülkeleri aldığı görülmektedir. 2000-2018 yılları arasında Özbekistan'dan gelen göçmenlerin sayısı toplam göçmenlerin %46'sını oluştururken bu rakam, Rusya için %27 olmuştur. Bu sıralamada Çin'in ve Moğolistan'ın payları sırasıyla %7 ve %4 olarak gerçekleşmiştir. Gelir düzeyi yüksek olan ülkelere gelenlerin oranı ise oldukça düşüktür.

Son dönemlerde Kazakistan'dan gelişmiş ülkelere iş arama amacıyla göç edenlerin sayısında bir artış olduğu, bu ülkeler arasında Güney Kore'nin hayli popüler olduğu görülmektedir. 2018 yılı itibarı ile Orta Asya ülkeleri arasında işçi dövizlerinin miktar olarak, Gayri Safi Yurtiçi Hasılası (GSYH) içerisindeki yerine bakacak olursak, bu oranın Kazakistan'da %0,3, diğer bölge ülkelerinde ise daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu yüzden diğer Orta Asya ülkelerinin göçmenlerin gönderdiği işçi dövizlerine bağımlılığı yüksek oranlarda olup ülke ekonomileri açısından da kritik öneme sahiptir. 2018 yılı verilerine göre Kırgızistan'da işçi dövizlerinin, GSYH'nin %33,2'sine tekabül etmektedir. Bu oran, Tacikistan'da %29, Özbekistan'da ise %15 civarındadır. Gibson ve McKenzie'nin 2011'deki araştırmasına göre göç nedeniyle vasıflı ve vasıfsız işçilerin gelirlerinde büyük artışlar gözlemlenirken, vasıflı işçilerin evlerine gönderdiği işçi dövizlerinin, onların yokluğunu finanse edebilecek düzeyde olduğu belirtilmektedir. Araştırmacılara göre, göçmenleri gönderen ülkelerin yüksek vasıflı işgücü göçünden sağladığı faydaların arasında alınan işçi dövizleri, yapılan yatırımlar ile bilgi ve deneyim aktarımları yer almaktadır. Örneğin, Hindistan hükümeti, yurtdışına giden yüksek vasıflı işçi göçünden ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan küresel Hint diasporasından yararlanmakta olduklarını açıklamıştır. Ancak, beyin göçünü, düşük nüfuslu ve politik olarak istikrarsız ülkelerdeki düşük kariyer olanakları sebebiyle yaşayan Orta Asya bölgesindeki gibi ülkelerin ekonomisi hızla gelişen Hindistan örneğinden alabilecekleri dersin bulunmadığı da ifade edilmektedir.

Sonuç olarak, uluslararası göçün olumlu yanlarını yanında olumsuz yönlerinin de bulunduğu bilinmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin, getirilerinden mümkün olduğunca yararlanarak ve kayıpları da azaltmak üzere beşeri sermayelerine yatırım yapmaları ve iş dostu bir ortam yaratmaları gerekmektedir. Göçmen gönderen ülkeler, alınan işçi dövizlerini, bilgi birikimini ve teknoloji transferini ekonomilerini ve kurumlarını geliştirme amacına yönelik kullanmalıdır. Bunlara ek olarak, göç veren ülkeler, yurtdışındaki vatandaşlarını ekonomilerinin çeşitlendirilmesinde bir araç olarak görmeli özellikle ihracat noktasında bunları, birer ticari bağlantı olarak değerlendirmelidirler. Aksi takdirde, söz konusu süreç beyin göçüne ek olarak tek taraflı ekonomik kayıplara neden olabilir.

Politika, Dış İlişkiler ve Güvenlik

- Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım Comart Tokayev, Afganistan özel temsilcisi Talgat Kaliyev ile bir araya gelerek Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile Taliban arasındaki anlaşma sonrasında ülkedeki jeopolitik durumu görüştü. Cumhurbaşkanı Tokayev, Afganistan'da kalıcı barışın sağlanmasının, Kazakistan'ın uzun vadeli ulusal çıkarlarıyla da örtüştiğini ifade etti. Cumhurbaşkanı, özel temsilciye ayrıca Afganistan meselesindeki koordinasyon çabalarının, yabancı ortaklarla tesis edilecek ikili ve çok taraflı müzakere mekanizmaları ile güçlendirilmesi talimatını verdi (Akorda, 10.03.2020).
- Kazakistan'ın Kurucu Cumhurbaşkanı Elbasi Nursultan Nazarbayev, Moskova'da Rusya Cumhurbaşkanı Vladimir Putin ile bir araya gelerek Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) çatısı altında işbirliği imkanlarının geliştirilmesi hususunda görüştüler. Liderler, ayrıca gündemdeki uluslararası meseleler ve küresel hidrokarbon pazarının durumu hakkında görüş alışverişinde bulundular. Görüşme sonrasında bir açıklama yapan Elbasi, Rusya'nın Kazakistan için her alanda güvenilir bir ortak olduğunu ifade etti. (Elbasy.kz, 10.03.2020).
- Dünya Sağlık Örgütü'nün yeni korona virüsü (COVID-19) salgını olarak açıklamasının ardından Cumhurbaşkanı Tokayev, halkın sağlığını ve yaşamını koruma adına ülkede olağanüstü hal ilan etti. Acil durum 16 Mart 2020'den 15 Nisan 2020'ye kadar devam edecektir (Kazakistan Dışişleri Bakanlığı, 15.03.2020).
- Türkmenistan Cumhurbaşkanı Gurbangulu Berdimuhamedov, Azerbaycan'a gerçekleştirdiği resmi ziyarette mevkidaşı İlham Aliyev ile görüştü. Taraflar, uluslararası ve bölgesel organizasyonlar içerisinde ve ticaret ve ekonomi, ulaşım ve iletişim, kültürel ve insani alanlarda işbirliğini genişletmeye hazır olduklarını ifade ettiler. İki ülkenin devlet başkanı ayrıca, Hazar Denizi'nin Hukuki Statüsü Sözleşmesi'ni uygulamak için uyumlu eylemlerde bulunmayı kabul ettiler (Türkmenistan Dışişleri Bakanlığı, 11.03.2020).
- Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelerinin sınır muhafızları başkanlarının beşinci bölge toplantısı Özbekistan'ın Semerkant şehrinde düzenlendi. Rusya ve Orta Asya ülkelerinden (Türkmenistan hariç) gelen delegasyonlar, BDT'nin sınır güvenlik mekanizmalarının özellikle Afganistan ile olan kısımlarının güçlendirilmesi konusunu ele aldılar. Taraflar, BDT ülkelerine terörizm ve aşırıçılık eylemlerine katılan kişilerin girişleri ile mücadele konusunda alınması gereken önlemler üzerinde görüş birliğine vardılar (BDT Sınır Muhafızları Başkanları Konseyi, 11.03.2020).
- Özbekistan'ın Savunma Bakanı Bakhodir Kurbanov, Tacikistan'a düzenlediği bir günlük çalışma ziyareti sırasında Tacik-Özbek ortak terörle mücadele tabikatına ev sahipliği yapan Fahrabad askeri eğitim alanını ziyaret etti. Tatbikat senaryosu içerisinde, Tacikistan ve Özbekistan savunma bakanlıklarının özel amaçlı birimleri, iki ülkenin birbirine komşu olan bölgelerine istikrarsızlık çıkarma amacıyla sızan teröristleri koordineli bir şekilde etkisiz hale getirdiler (Asia-Plus, 13.03.2020).

Ekonomi, Finans ve Enerji

- Özbekistan Cumhurbaşkanı Şavkat Mirziyoyev, Azerbaycan ve Rusya ile yatırım, ticaret ve ekonomik işbirliğinde öncelikli alanların belirlenmesi için hükümet yetkilileri ile bir toplantı düzenledi. Mirziyoyev'e göre 2019'da Özbekistan'ın Azerbaycan ve Rusya ile ikili ticaret hacmi, 2018 ile karşılaştırıldığında sırasıyla %55,7 ve %17 oranlarında büyüdü. Özbekistan'da Azerbaycan sermayeli 178 firma faaliyet gösterirken Özbek-Rus ortak firmaların sayısı ise 1,828'i bulmuştur (Özbekistan Cumhurbaşkanı, 09.03.2020).
- Türkmenistan'ın Çin'in gaz ithalatındaki düşüş ve küresel enerji fiyatlarındaki çöküş sonrasında döviz kontrolünü sıkılaştırdığı bildirilmektedir. Türkmen doğal gazının ana alıcısı PetroChina, mevsimsel talepteki düşüşe ek olarak korona virüs salgınının da etkisiyle bazı alımları askıya aldı. Türkmenistan Merkez Bankası, vatandaşların aylık satın almalarına izin verilen döviz miktarını 500 dolardan 300 dolara düşürdü ve gönderilen banka havalelerindeki aylık limiti de 300 dolardan 200 dolara indirdi (Reuters, 13.03.2020).
- Düzenlenen ortak video konferans toplantısında Beyaz Rusya ve Rusya Tarım Bakanlıkları Yönetim Kurulu üyeleri, tarım sektöründeki işbirliğinin geliştirilmesine yönelik önemli konuları ele aldılar. 2019'da Rusya, Beyaz Rusya'ya 1,5 milyar dolarlık tarım ürünü ihracat etti. Aynı dönem içerisinde Beyaz Rusya ise Rusya'ya 4,3 milyar dolarlık ihracat gerçekleştirdi. Bu rakam, geçen yıla göre %3 artış göstermiştir. Bu artışın ana nedenleri arasında ürün farklılaşması ile çeşitli kalemlerdeki ürün fiyatlarındaki artış gösterilmektedir (BelTA, 13.02.2020).
- Avusturya'nın ticari promosyon organizasyonu olan Advantage Austria'ya göre Türkiye'nin Akdeniz kıyısındaki gölleri, sahilleri, dağları ve diğer doğa güzellikleri, turizm potansiyelinin artırılması açısından oldukça elverişli imkanlar sunmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin, nüfusu 8 milyon olan ama yıllık 50 milyon turisti吸引layan Avusturya'nın tecrübesinden yararlanabileceği belirtilmektedir. Türkiye'nin dağ merkezlerini tanıtmak için Advantage Austria, Uludağ'da Kış ve Dağ Turizmi Altyapı Sektörü zirvesini düzenledi (Anadolu Ajansı, 15.03.2020).
- 2020'nin Ocak-Şubat aylarında Türkiye'nin Rusya'ya ihracatı bir önceki yıla göre %26 artarak 700 milyon dolara ulaştı. Miktar bazında, geçen yıl aynı dönemde 388,000 ton mal satılırken bu yıl Rusya'ya 27 kalemde 500,000 tondan fazla ürün ihracat edildi. Ürün sıralamasında başı taze meyve ve sebzeler çekerken onları otomotiv sanayi ürünleri izledi (Daily Sabah, 15.03.2020).
- Rus petrol yöneticileri ülkenin petrol şirketlerinin mevcut petrol fiyatlarından veya daha düşük oranlardan etkilenmeyeceklerini belirterek OPEC + anlaşmasının bozulmasının ardından petrol üretimini artırmayı planladıklarını ifade ettiler. Rusya Enerji Bakanı Alexander Novak'a göre, Rusya'nın petrol üretimini günde 500,000 varil artırma potansiyeli bulunmaktadır (OilPrice.com, 13.03.2020).

Toplum ve Kültür

- Kazakistan Senatosu, Nisan 2019'da Özbekistan ile imzalanan yasadışı göçle mücadelede işbirliği konusundaki hükümetlerarası anlaşmayı onayladı. Belgenin, iki ülke arasındaki göçün düzenlenmesine, vatandaşlık sorunlarının çözülmesine, suç önleme ortak operasyonlarının düzenlenmesine ve göç konusunda bilgi alışverişini sağlanmasına yardımcı olması amaçlanmaktadır. Kazakistan İçişleri Bakanlığı'na göre 2019'da ülkeye 2,5 milyon Özbekistan vatandaşı giriş yapmış olup bunların 500,000'ini mevsimsel işçi göçmenler oluşturmaktadır (Kazinform, 12.03.2020).
- Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı'nın (TÜRKSOY) merkezinde düzenlenen etkinlikte Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'nun (TRT) Genel Müdürü İbrahim Eren'e Cengiz Aytmatov Altın Madalyası takdim edildi. Bu ödül Eren'e Türk kültürü ve sanatı ile TÜRKSOY'un etkinliklerine verdiği katkılardan dolayı verildi. TÜRKSOY Genel Sekreteri Dusen Kasseinov'a göre TRT, TÜRKSOY'un etkinliklerini 25 yıldan uzun bir süre dirençli bir şekilde desteklemektedir (TÜRKSOY, 09.03.2020).
- Kazakistan'ın Türkiye Büyükelçiliği ve Eko Avrasya Derneği Ankara'da ünlü Kazak şairi ve Alaş hareketinin liderlerinden olan Mağcan Jumabay'ın anısına "Türkistan'dan Anadolu'ya - Mağcan Jumabay" adlı bir panel düzenledi. Etkinliğe, Türkiye'nin çeşitli kurumlarından temsilciler, akademisyenler, gazeteciler, girişimciler ve Türkiye'de okuyan Kazak öğrenciler katıldı. Katılımcılar, Jumabay'ın hayatı, idealleri ve eserleri hakkındaki sunumları dinlediler (Kazinform, 13.03.2020).
- Japon hükümeti, Kırgız hükümeti tarafından Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (BMKP) ve Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (BMÇYF) ile işbirliği içerisinde uygulanacak olan iki yardım projesine yaklaşık 8 milyon dolar fon sağlayacak. İlk proje, Kırgızistan Merkez Seçim Komisyonu'na, seçim süreçlerinin kapsayıcılığı ve şeffaflığının artırılması amacıyla gerçekleştirilecektir. "Çocukların Afet Risklerine ve İklim Değişikliğine Dayanıklılığını Artırma" başlıklı ikinci proje ise Kırgız çocuklarının okullarda yürütülecek olan simülasyon çalışmaları ile güvenliğinin güçlendirilmesine katkıda bulunacaktır (Kabar, 11.03.2020).
- Kani-Med Sağlık Çözümleri firması yöneticileri Özbekistan'ın Namangan şehri ziyaret ederek yerel yetkililer ile görüştü. Taraflar, Uchkurgan bölgesinde bir teşhis merkezi inşa projesi kapsamında yürütülen çalışmaları görüştüler. Toplam değeri 7,3 milyon dolar olan merkez, Orta Asya'daki en kapsamlı ve sofistike tıbbi kuruluşlardan birisi olması beklenmektedir (Uza, 10.03.2020).
- Kazakistan'ın başkenti Nur-Sultan, Moskova'da düzenlenen Uluslararası BDT başkentleri ve büyük şehirlerinin (IAC) 27. oturumunda oybirliğiyle IAC başkanı olarak seçildi. Nur-Sultan önümüzdeki dört yıl için organizasyonun başkanlığını yapacak. IAC, nüfusu 56 milyondan fazla olan 53 BDT şehri bir araya getiren ve kentsel tecrübelerinin görülebildiği bir platform görevini görmektedir (Kazinform, 12.03.2020).